

6. Filosofia artei în Renaștere

Profesor: Constantin Aslam

Asistent: Cornel-Florin Moraru

@UNArte din București, 2017

Renaștere sau Renașteri?

- Dintre epocile filosofiei artei, Renașterea este cea mai incitantă, controversată și scurtă perioadă istorică.
- Spre deosebire de epocile anterioare, în Renaștere observăm o înflorire explozivă a culturii pe parcursul a doar trei secole (sec. XIV-XVI).
- Deși este o perioadă scurtă, importanța Renașterii pentru istoria europeană nu poate fi subestimată.
- Renașterea face trecerea de la *Weltanschauung*-ul medieval la cel modern, de la o viziune asupra lumii bazată pe religie la una bazată pe știință.
- La o privire generală, Renașterea se prezintă ca o încercare disperată a omului să găsească armonia dintre spiritualitate și știință.

Perspective metodologice de abordare a Renașterii

- Teoreticienii Renașterii au vorbit despre trei tipuri de abordări teoretice ale acestei perioade:
 - 1) **Perspectiva continuității** – Nu putem vorbi despre o singură Renaștere, ci despre o serie de renașteri care au dus la trecerea de la *Weltanschauung*-ului medieval la cel modern.
 - 2) **Perspectiva agonală** – Între Evul Mediu și Renaștere există o discontinuitate majoră.
 - 3) **Perspectiva „aurorală” sau progresivistă** – Vede Renașterea ca o perioadă de trecere de la Evul Mediu la Modernitate.

Aceste perspective de analiză sunt simple idealizări metodologice care, chiar dacă nu oferă o perspectivă completă asupra Renașterii, ne oferă ustensile didactice valoroase de înțelegere a fenomenelor specifice acestei perioade.

Destrucția *Weltanschauung*-ului medieval

- Există două categorii de factori ce au creat premisele trecerii de la viziunea despre lume medievală la cea renescentistă:

Factori externi

- Bruște schimbări climatice
- Foamete pe întreg continentul european
- Mai multe epidemii de „ciumă neagră”
- Pierderea autorității Bisericii Catolice

Factori interni

- Revalorizarea raportului lumii profane cu cea a sacrului.
- Trecerea la o cultură scrisă și tipărită
- Apariția tendinței către sincretism cultural

Particularități ale *Weltanschauung*-ului renașcentist

- Renașterea, ca epocă culturală, nu se rezumă doar la trăsăturile specifice „Renașterii Italiene”, pe care mulți teoreticieni o consideră cea mai importantă și bogată manifestare a *Weltanschauung*-ului renașcentist.
- Renașterea este un fenomen generic european, care s-a manifestat atât în Italia, cât și în alte ținuturi europene, cum ar fi Germania sau Marea Britanie.
- Deși sunt aspecte ale *Weltanschauung*-ului renașcentist cu specific local, cel puțin două trăsături se găsesc în toate manifestările culturale europene asociate cu Renașterea:
 - 1) Umanismul
 - 2) Reforma religioasă

Particularități ale *Weltanschauung*-ului renescentist: 1 - Umanismul

Umanism = preocuparea pentru valorile universal-umane și formarea enciclopedică specifică tuturor marilor genii ale acestei epoci.

- Enciclopedismul renescentist s-a manifestat și în cazul marilor artiști ai Renașterii, care nu erau doar artiști, ci și filologi, oameni de știință, cu curiozități matematice și cu preocupări politice sau civice.
- Umanismul renescentist a creat premisele Reformei

În Renaștere, idealul medieval al ascetului este înlocuit cu cel al cărturarului, al omului studios cu o formație enciclopedică și cu o curiozitate nesecată.

Particularități ale *Weltanschauung*-ului renașcentist: 2 – Reforma religioasă

- În Renaștere, toate reprezentările asupra lumii, inclusiv relația cu Dumnezeu, se ordonează în funcție de viața pământească a omului și în funcție de reușita lui personală.
- Fenomenul spiritual și cultural care a contribuit decisiv la întipărirea acestei paradigme în mintea omului a fost **Reforma religioasă protestantă**, care i-a avut drept principali actori pe Martin Luther și pe Jean Calvin.

Forța protestantismului constă în faptul că această orientare religioasă a produs, pe lângă o nouă raportare a omului la divinitate, și o nouă etică a relațiilor sociale, o nouă raportare a omului la sine și, în genere, un nou stil de viață cu deschidere către arta și știința „profană”.

Principiul tripartit al protestantismului

- Toată gândirea protestantă poate fi rezumată prin cugetarea:

Numai Dumnezeu, numai Scriptura, numai harul!

- Numai Dumnezeu – Dumnezeu nu a mandatat pe nimeni, nici dintre oameni, nici dintre instituțiile acestora, pentru a fi reprezentat. Relația cu Dumnezeu trebuie, prin urmare, să fie nemijlocită.
- Numai Scriptura – Fiecare credincios are acces la învățătura creștină fără un intermediar duhovnicesc. Fiecare poate interpreta Biblia după propriile puteri.
- Numai harul – Nu faptele omului sunt hotărâtoare în mântuirea sa, ci doar credința vie, ca semn trimis de Dumnezeu celor aleși.

Presupozițiile renascentiste despre artă

- Deși viziunile teoreticienilor renascentiști și a artiștilor diferă în mai multe puncte, putem să identificăm și niște presupozii comune privitoare la artă și la scopul demersului creator
 - 1) Minte creatoare a artistului se conduce după o ordine exterioară ei, mai profundă și de esență non-umană => *Natura înțeleasă ca operă de artă a lui Dumnezeu.*
 - 2) Arta - și în special pictura și sculptura – reprezintă cea mai înaltă formă de cunoaștere deoarece poate *reproduce* chiar creația divină.

În Renaștere, distincțiile moderne dintre *știință*, *artă* și *filosofie* nu se aplică, arta fiind văzută totodată ca o știință și ca un mod de a filosofa prin intermediul desenului.

Teorii renascentiste despre artă:

1. Teoria Proporției

- Una dintre teoriile fundamentale despre artă, apărute în Antichitate, dar rafinate și dezvoltate în Renaștere, este *teoria proporției*.
- Această teorie, ce poate fi regăsită la arhitectul roman Vitruviu, afirmă faptul că există un **canon universal al frumosului**, după ale cărei proporții trebuie construită orice operă de artă.
- Corpul uman este gândit ca **scopul creației și canon al perfecțiunii** la care avem acces nemijlocit. El constituie „frumusețea obiectivă”, ce trebuie găsită în orice lucru.

Fiecare ființare poate fi cunoscută și pusă în operă pornind de la proporțiile matematice specifice corpului uman.

Teorii renascentiste despre artă:

2. Teoria Perspectivei

- Una dintre cele mai de seamă inovații teoretice renascentiste din domeniul artei este *teoria perspectivei*.

Lucrurile nu trebuie reprezentate artistic *așa cum sunt ele de fapt*, ci după modul în care apar ele apar pentru ochiul uman, cu toate deformările și incongruențele acestei apariții.

- Încercarea de a surprinde „adevărul perspectival” al lucrurilor este una dintre primele manifestări ale poziției centrale a omului în univers, care a dat naștere subiectivismului modern și, mai târziu, a relativismului postmodern.

Teoria perspectivei nu este doar o simplă metodă de desen, ci denotă o întreagă filosofie a locului omului în lume și a relațiilor pe care el le întreține cu restul ființării.

Concluzii finale

- *Weltanschauung*-ul renescentist se caracterizează prin două trăsături fundamentale:
 - 1) *Umanismul*
 - 2) *Reforma Religioasă*
- Artiștii și teoreticienii renescentiști preiau teoriile artei din Antichitate (*ex.* teoria proporției, a imitației) și le modifică sensul pentru a corespunde propriei viziuni despre lume.
- **Teoria perspectivei**, cea mai de seamă descoperire teoretică a Renașterii, ascunde în sine premisele gândirii moderne.
- Fiind mai mult decât o simplă propunere teoretică, **teoria perspectivei** propune o altă raportare la lume ce are în centru omul înzestrat cu o capacitate de cunoaștere și creație similară cunoașterii și creației divine.